

Tauchenova monografie podává ucelený a téměř dokonalý přehled o systému řízení a nucené práce prosazeného okupační mocí na našem území v roce 1939 a o jeho dalším vývoji až do roku 1945. Jako nezbytnou pomůcku ji jistě ocení každý, kdo se tématem pracovního práva nebo jeho vybrané části v období protektorátu bude v budoucnu dále zabývat. Navzdory komplexnímu zpracování knihy zůstává i po jejím vydání prostor pro další výzkum. Zajímavá by například byla komparace s právní regulací práce a pracovních sil a jejich mobilizací ve válečných ekonomikách některých dalších států účastnících se druhé světové války, například v Itálii, Sovětském svazu či ve Velké Británii.

František Emmert*

Rolph David – Vitins Matt – Bannister Judith – Daniel Joyce. Media Law: cases, materials and commentary. Victoria: Oxford University Press, 2015, 663 s.

I přes neutuchající příliv nových publikací z oblasti mediálního práva a svobody projevu v tomto roce – stejně jako v letech předchozích – je druhé vydání australské knihy s obecně shrnujícím názvem *Media Law: cases, materials and commentary* od většiny z nich odlišná. Obdobně jako kniha *European Media Law*¹ totiž nepopisuje pouze vybrané či soudobé otázky z dané právní oblasti, ale co možná nejkompaktněji pokrývá normativní úpravu a zároveň nabízí aktuální pohled na vývoj mediální scény na celém kontinentě. Je tak osvěžujícím komparativním prvkem pro všechny, kdo se zabývají mediálním právem, vztahem médií a soudnictvím, právem na informace i oblastmi s nimi úzce spojenými. Oproti zmiňované publikaci *European Media Law* se ovšem strukturálně liší tím, že jednotlivé části člení podle větších dílčích celků (právní regulace, difamace, soukromí, právo na informace...), nikoliv po konkrétních člancích mezinárodních dokumentů, či dokonce jednotlivých zákonů, jak činí výše jmenovaná kniha evropská (rozebírající např. Směrnici o televizi bez hranic a Směrnici o audiovizuálních mediálních službách po jednotlivých člancích).

Objemná, více než šestisetstránková publikace o sedmnácti kapitolách otevírá téma poměrně klasicky přes vymezení role médií ve společnosti. Nejprve připomíná pojem veřejné sféry – poprvé v tomto smyslu užívaný *Jürgenem Habermasem* – který mimo jiné popsal roli tisku ve společnosti jako zcela zásadní: právě přes média se totiž podle něj soukromé názory stávají veřejnými. Sílu médií navíc považoval za fundamentální v tom, že jsou prosta soukromých i veřejných vlivů. Bylo by více než zajímavé sledovat, jak by popsal vývoj na mediálním trhu a proměny společnosti v současném světě. K tomu se nicméně vyjadřují alespoň autoři knihy, když sice připomínají klišovité označení médií za „čtvrtou moc“ ve státě, jedním dechem ale příhodně dodávají, že mezera mezi rétorickými proklamacemi o roli médií a skutečností je obrovská.

Kromě této drobné odbočky do historie se v úvodní části kniha příliš zpět neohlíží a rovnou představuje systém fungování médií, což lze – vzhledem k cílům knihy představit co možná nejvíc ze současného systému mediální regulace – hodnotit kladně. Přestože se Austrálie stále svým mediálním systémem nejvíce blíží k Velké Británii a Spojeným státům americkým, dokázala si najít svůj vlastní model fungování. Ten je hybridním propojením amerického dominantně-komerčního přístupu k trhu (financování z příjmů z reklamy) a britského

* JUDr. František Emmert, Ph.D., Ústav státu a práva, v. v. i. E-mail: frantisek.emmert@ilaw.cas.cz.

¹ CASTENDYK, Oliver – DOMMERING, E. J. – SCHEUER, Alexander. *European Media Law*. Kluwer Law International, 2008.

modelu s důrazem na veřejnoprávní vysílání (koncesionářské poplatky), přičemž Austrálie používá obojí, a to pod označením „Class A“ a „Class B“. V 70. letech byl dobře zavedený model navíc obohacen o třetí samostatnou větev – komunitní vysílání, za které bojovala zejména *Australian Broadcasting Control Board*. Vláda jejímu návrhu přisvědčila a sama navrhla prvních dvanáct komunitních rozhlasových stanic. Komunitní neboli občanská či „nezisková“ média tak tvoří samostatný a plnohodnotný třetí sektor vysílání. Podle mediálních teoretiků tento typ médií nabízí strukturální obohacení mediální oblasti a přispívá k rozvoji občanské společnosti. Komunitní média na sebe mohou brát různé podoby a využívat různé technologické platformy (tisk, rozhlas, TV, internet, smíšené platformy). Odlišujícím prvkem od veřejnoprávních a komerčních médií je ale právě jejich úzké propojení s občanskou společností, alternativní povaha a oddanost zapojení komunity a demokracii.²

Od doby jejich prvního založení se v Austrálii jejich počet rozrostl na stovky napříč různými mediaty a podle veřejných ohlasů tak pozitivně přispívají k podpoře diverzity na tamní mediální scéně. Tento typ médií česká právní úprava doposud nezná, přestože se před několika lety zvedla na toto téma debata díky pozičnímu dokumentu Rady pro rozhlasové a televizní vysílání.³ Byť veřejná diskuze tímto směrem od té doby výrazně nepokročila, je možné, že se právní úprava komunitních médií dostane do chystané české novely zákona o rozhlasovém a televizním vysílání.

K podpoře komunitních médií se přihlásila také Evropská unie skrze Rezoluci Evropského parlamentu o komunitních médiích v Evropě – s cílem podpořit komunitní média jako efektivní prostředek posilování kulturní a jazykové diverzity, sociální inkluze a lokální identity. Přestože se tak stalo již v roce 2008, unie od té doby v tomto směru nepodnikla žádné výraznější kroky. Komunitní média jsou nicméně jako třetí mediální sektor uznávána již nyní některými národními legislativami v Evropě, například ve Spojeném království, Irsku, Rakousku nebo Nizozemsku.

Silná pozice komunitních médií

Právě toto dělení do tří základní sektorů (veřejný, respektive veřejnoprávní, komerční a komunitní) považují autoři za australskou devízu, kterou by jim rozhodně mohly mnohé, nejenom západoevropské státy závidět. Silná pozice komunitních neboli také alternativních či participativních médií totiž dokáže bohatě přispívat nejen k odkazu *Habermasovy* veřejné sféry a občanské společnosti, ale také k jeho vyzdvihování kritického myšlení, inkluze a celospolečenské diskuze. Austrálie si přitom se svou geograficky oddělenou polohou od zbytku světa i relativně klidným historickým vývojem v této oblasti vytvořila ideální podmínky pro růst stovek komunitních médií. Ta se jinak po celém světě využívají nejen v dobách klidných, ale ještě častěji v obdobích útlaku, válek a revolucí, z posledních let lze vzpomenout příklady ze Somálska, Sýrie nebo Afghánistánu.⁴

Australané moc dobře vědí, že silná komunitní média dokáží vhodně doplnit, či zčásti i nahradit, média veřejnoprávní. Proto si jejich pozice považují a zákonnou úpravou je chrání

² KOMUNITNÍ MÉDIA. In: *Rada pro rozhlasové a televizní vysílání* [online]. 2012 [cit. 12. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.rrtv.cz/files/pracovni-skupiny/komunitni_media.pdf>, s. 2–3.

³ Ibidem. K tématu také komentář jednoho z autorů dokumentu: CARPENTIER, Nico. Proč bychom měli mít v České republice komunitní média? In: *Deník Referendum* [online]. 24. 7. 2012 [cit. 5. 3. 2017]. Dostupné z: <<http://denikreferendum.cz/clanek/13626-proc-bychom-meli-mit-v-ceske-republice-komunitni-media>>.

⁴ REVENTLOW, Andreas. Diversity in internet freedom: higher standards for all. In: *Medium* [online]. 5. 3. 2017 [2017-03-13]. Dostupné z: <<https://medium.com/@areventlow/diversity-in-internet-freedom-higher-standards-for-all-1a099a415674#.142exn3ze>>.

tak, aby podpořili jejich fungování a rozvoj, které přispívají k programové i kulturní diverzitě na celém kontinentu. Na australském území se v roce 2014 provozovalo úctyhodných 359 komunitních rádií, 3 televizní stanice s dlouhodobou a 2 televizní stanice s krátkodobou licenci. Jde o bezprecedentní úspěch, který rozhodně stojí za povšimnutí a který (ostatně právem) vyzdvihují také autoři knihy v úvodní kapitole i částech následujících.

Celý provoz komunitních médií, formou vedených jako neziskové organizace, do velké míry stojí na práci dobrovolníků. Podle jejich sčítání z let 2011–2012 bylo v té době do aktivit spojených s komunitním vysíláním zapojených téměř dvacet tisíc dobrovolníků, což je vzhledem k nikterak velkému počtu obyvatel⁵ poměrně úctyhodné číslo (jen pro srovnání, např. Junák – český skaut má v současnosti okolo třinácti tisíc dobrovolníků). Díky nim si podle autorů knihy média vystačí pouze s omezenými zdroji příjmů, kterými jsou zčásti vládní financování a ve zbytku sponzorské dary. Komunitní média mají zákonem dovoleny vysílat pouze sponzorské vzkazy, nikoliv klasickou reklamu. Na základě výše uvedených informací o komunitních médiích proto není divu, že jim autoři věnují solidní prostor hned v úvodních pasážích knihy – protože právě tyto skutečnosti odlišují australský systém od jiných.

Právní úprava veřejnoprávních médií a jejich financování

Jak v knize autoři vyzdvihují, veřejnoprávní média by měla hrát onu důležitou roli přenašeče nejenom pouhých informací, ale také kvalitního obsahu, společenských hodnot, umění, podpory menšin i národní identity.⁶ Navíc tvoří důležitou protiváhu vysílatelům komerčním, zvláště pokud se jim daří udržet si svou informační nezávislost a nesloužit jako hlásná trouba politického režimu.⁷ Realistickým pohledem autoři nicméně jedním dechem dodávají, že ani jeden typ médií není pro demokracii automaticky samospásný, byť oba druhy mají schopnost demokratické prostředí dlouhodobě podporovat.

Australský systém veřejnoprávních médií sestává z *Australian Broadcasting Corporation* (ABC) a *Special Broadcasting Service* (SBS). Obě jsou upraveny vlastními zákony (*Australian Broadcasting Corporation Act* z roku 1983 a *Special Broadcasting Service* z roku 1991). První jmenovaný mimo jiné stanovuje tomuto veřejnoprávnímu vysílateli povinnosti jako poskytování inovativní a srozumitelné vysílací služby o vysoké kvalitě, vysílání pořadů vzdělávacích, nebo například i takových, které přispívají k pocitům národní identity. Druhý zákon i samotná společnost SBS vznikly v 70. letech s ohledem na propagaci etnického vysílání, přičemž SBS má sloužit jako multikulturní vysílatel. Na rozdíl od ABC funguje SBS na modelu hybridního financování a má dovoleny i komerční reklamní přestávky.

Přestože mají obě organizace zákonem upravenou volbu radních do představenstev, jejichž hlavní funkcí je nezávisle a nezaujatě rozhodovat o zásadních otázkách obou společností, mnoho odborníků poukazuje na zpolitizovanost volby v posledních letech. Radní oficiálně jmenuje generální guvernér Austrálie⁸ na ministerské doporučení – volba radních tak ale fakticky zůstává právě na exekutivě. Ministr nicméně vybírá z již předem připraveného seznamu kandidátů (sestaveného nominačním panelem) a odchýlení od těchto jmen musí zdůvodňovat před oběma komorami parlamentu. Přesto tento proces – politizace volby

⁵ V roce 2016 měla Austrálie přibližně 23 milionů obyvatel.

⁶ Tuto myšlenku pronesl generální ředitel British Broadcasting Corporation John Reith již v roce 1924, autoři citují v knize na s. 7.

⁷ K tomu více např. JACKA, Elizabeth. *The Future of the Public Service Media Broadcasting*. In: CUNNINGHAM, Stuart – TURNER, Graeme (eds). *The Media and Communications in Australia*. Allen & Unwin: Crows Nest, NSW, 2006.

⁸ Tj. zastupující královny Alžběty II. v Austrálii. K březnu 2017 jím byl Sir Peter John Cosgrove.

představenstev televizních rad – v posledních letech označila senátní komise za znepokojivý a konstatovala, že tento způsob politického propojení „je starý jako organizace ABC sama“, jak zdůrazňují autoři knihy.⁹ Bude rozhodně pozoruhodně sledovat, zda a jakým způsobem na kontinentu protinožců dojde v blízkých letech k úpravě zákonů v tomto ohledu a zda politici na nátlak opravdu provedou opatření k odpolitizování obou televizních rad. Taková legislativa by mohla být vítanou inspirací pro mnohé další země.

I přes různorodost příjmů obou veřejnoprávních televizních společností stojí jejich hlavní zdroj příjmů na tříletých vládních dohodách o financování. Také tento mechanismus je často kritizován kvůli možnému vlivu politických uvážení na fungování obou televizních společností.¹⁰ Navíc se v současnosti – obdobně jako v dalších státech světa včetně České republiky – stále hlasitěji debatuje o rolích veřejnoprávních médií v dnešní společnosti a o nutnosti či nadbytečnosti jejich existence. Australští zastánci v této kontroverzní diskuzi pak nejčastěji tvrdí, že právě veřejnoprávní média jsou pionýrem v inovativních řešeních, navíc pokrývají i témata nekomerčního, menšinového či komunitního charakteru. Právě vzhledem k aktuálnosti tématu lze autory jedinečně pochválit, že téma zařazují a nevyhýbají se mu. Drobným nedostatkem pak je, že téma čtenáři předkládají poněkud zkratkovitě bez hlubších úvah a návrhů možných řešení, která by se od nich, jakožto mediálních profesionálů a akademiků, dala očekávat.

Svoboda projevu napříč celou publikací

Jako hodnota, na níž je celý systém mediálního práva do velké míry postaven, tvoří svoboda projevu základní stavební kámen celé knihy. Navíc je jí vyhrazena i samostatná druhá kapitola v první části knihy. Je zajímavé, že toto základní politické právo nemají Australané upraveno explicitně ve své ústavě (kterou mají na rozdíl od Spojeného království a Nového Zélandu psanou). Tamní Nejvyšší soud nicméně dovedl, že je toto právo součástí právního řádu na základě jejího implicitního obsažení v existujícím politickém systému, vytvořeném právě ústavou. Autoři s jistou nadsázkou poznamenávají, že na světě existují i právní řády, které svobodu projevu zakotvují poněkud explicitnějším způsobem. Co se týká pilířů svobody projevu, podle autorů jsou v Austrálii postaveny na třech základních hodnotách: pravdivosti, demokratičnosti a sebeurčení.

Autoři napříč knihou vhodně konfrontují teoretické modely mediální regulace se stávající legislativou a vyvíjející se judikaturou. To je i případ části o svobodě projevu, u níž přílehavě zmiňují známý rozsudek *O’Flahertyz* roku 2013. V něm Nejvyšší soud potvrdil chápání pojmu svobody projevu obdobně jako například ve Spojených státech amerických podle prvního dodatku tak, že i zabránění místa k protestu (při akci zvané *Occupy Sydney*) je formou symbolického projevu, který je chráněn obdobně jako jiné druhy politické komunikace. Do této kategorie symbolického projevu (angl. také jako *expressive conduct*¹¹) obecně spadá mimo jiné i pálení vlajky¹² nebo tichý protest.¹³ Již dříve tento názor australský Nejvyšší soud vyslovil také v rozsudku *Levy proti Viktorii*.

⁹ S. 8 recenzované knihy.

¹⁰ To se údajně projevilo zatím jen jedenkrát, a to v pozdních 90. letech, kdy výrazně poklesly příjmy televize ABC. Dodnes se to vykládá (ať už špatně, nebo správně) jako možná odpověď vládních představitelů na pravidelnou televizní kritiku jejich práce. Více viz s. 9 recenzované knihy.

¹¹ V USA definováno jako „jednání za účelem předání určitého vzkazu, jež bude s velkou pravděpodobností pochopen i těmi, již toto jednání sledují“. Zdroj: rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických *City of Harvard v. Gaut*.

¹² Více informací viz také první americký rozsudek Nejvyššího soudu k této problematice *Texas v. Johnson*.

¹³ Viz také americký rozsudek Nejvyššího soudu *Tinker v. Des Moines Independent Community School District*.

Svoboda projevu prozařuje i zbytek knihy v různých obdobách. V druhé části se destiluje do konkrétně popisovaných právních aktů mediálněprávní regulace. Autoři připomínají dřívější „tvrdý boj“ o svobodný tisk, který ustál všechny prozatímní pokusy o jeho omezení skrze regulaci (např. licencování). Oproti tomu stojí masivní regulace televizního vysílání, upravená zejména vysílacím zákonem z roku 1992. Tato část knihy (zahrnující čtyři samostatné kapitoly) se také dotýká specifických pravidel omezujících vlastnictví médií nebo regulace online médií a problémů s ní spojenými.

Další části knihy pak zahrnují difamací, povinnosti médií v trestních řízeních, princip otevřené justice, soukromí, ochranu osobních údajů, cenzuru spojenou s limity svobody projevu a v neposlední řadě také právo na informace. Přestože jsou tyto dílčí části zpracovány vynikajícím způsobem z hlediska obsahové i formální úrovně, tyto podrobné informace včetně bohaté judikatury ocení především ti, kteří se věnují komparaci konkrétních právních institutů nebo výše jmenovaných tematických oblastí.

Pro obecný přehled naopak zvidavému čtenáři poslouží především přehledná první část knihy, která v kostce nastiňuje systém a fungování mediálního práva Australského společenství. Kdo by obdobné shrnutí hledal také závěrem, bude bohužel zklamán; první část knihy nicméně obojakou funkci splňuje obstojně. Uživatelsky přívětivou formu publikace pak podporuje dynamické členění textu, stručně popisovaná soudní rozhodnutí vydělaná z textů do samostatných rámečků, shrnující otázky následující za jednotlivými podkapitolami (které mohou posloužit mimo jiné nejen k revizi přečtené kapitoly, ale také jako dobrá inspirace například pro výuku mediálního práva) i seznam tipů na další literaturu k tématu.

Monika Hanych*

* Mgr. Bc. Monika Hanych, Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. E-mail: monika.hanych@law.muni.cz.